

Det er Xylograf Hendriksens skyld

For 100 år siden den 26. december 1884 bragte »Politiken« på forsiden en omfattende kronik med titlen »Vore Bøgers Udstyrelse«. Den rummer en skarp kritik af tidens bogproduktion, samtidig med at »Bogtrykkerkunsten« på smukkeste måde placeres i sin åndshistoriske sammenhæng. Kronikken indledes med følgende konstatering:

»At tiden i de fleste Henseender er uheldig for Haandværksfagene, særlig for dem som man med et moderne Ord kalder kunstindustrielle, er sikkert nok. Til Gengæld har Nutidens industrielle Udvikling ogsaa sine lyse Sider, og en af de mest iøjnefaldende er den utrolige Lethed og det uhyre Omfang, hvori Oplysning og Underholdning gøres billig tilgængelig for Befolkningens Masse, gennem den

Xylograf Hendriksen, træsnit af Johannes Larsen, var som originaltryk indklæbet i *Bogvennen* nr. 1 1938.

store og herlige gamle Opfindelse som endnu officielt fører Titel af *Bogtrykkerkunsten*. At dette Fag populariseres til det yderste, er i sin Orden, dets inderste Hjerteslag er rent demokratisk, men det er ikke i sin Orden at det over hele sit Virksomhedsomraade forkludres og demoraliseres af alle de Ikke-Sagkyndige, der benytter det som vigtigste og uundværlige Hjælpemiddel til at faa deres skrevne Ord befordrede ud blandt Menneskeheden, eller af den Del af Handelsstanden, hvis Forretning det er at være Mellemed for Forfatterne og Publikum. At man er rigtig godt igang med at øve Vold mod alle sunde typografiske Regler og Skønhedsfordringer, kan Enhver med lidt Sans for Bogtryk overbevise sig om, ved at aabne gamle Bøger, og sammenligne dem med de mange pyntelige Fremtoninger, som f.Eks. dette Aars Julemarked har kaldt frem herhjemme. Det er meget trist at se hvor langt ned i det smaalige, stilløse og tilmed upraktiske, Bogtrykkerkunsten er naaet«.

Kronikkens forfatter er »Xylograf-Hendriksen«. Således præsenterede han sig livet igennem; om det har været efter gammel håndværkerskik, ligesom Mathis der Maler og Hans Bogbinder, vides ikke, måske snarere ud fra det rimelige i, at andre personer end en etatsråd har ret til en sådan præsentations.

Og det var så sandelig en betydningsfuld person og en stor mester i xylografiets kunst. Xylografi er en form for træsnit, men i modsætning til dette, skæres motivet i stokkens endetræ. Denne skæreflade er naturligvis mere genstridig og dermed modstandsdygtig ved trykning i større oplag, fx dagblade. Teknikken var den enerådende illustrationsform før den i 1890'erne blev afløst af autotypien, klichéen. Sidstnævnte teknik lærte Xylograf Hendriksen iøvrigt i London.

Som i alle manuelle teknikker var der stor forskel på de enkelte xylografers præcision og kunstneriske indlevelse. Xylograf Hendriksen og hans etablissement hørte til de bedste i Europa, og blev i sin tid rosede omtalt i både den tyske og engelske fagpresse. Man får begreb om den dygtige xylografs evne til at følge kunstnerens intentioner ved at

Xylograf Hendriksens bomærke tegnet af Thorvald Bindesbøll.

Kunsten at lave xylografier var kendt både i Frankrig og England i sidste halvdel af 1700-tallet. Det var englænderen Thomas Bewick, der udviklede teknikken til det kunstnerisk fuldkomne.

Under sin London-rejse 1893 oplevede Xylograf Hendriksen værker af Bewick. Det gjorde et stærkt indtryk på ham; ligesom det er os en stor oplevelse at betragte *F.H.X's* kunnen. Et kohoved af Lundbye, (i 1/3 st.).

betragte værket »Billeder i Træsnit af Johan Thomas Lundbyes Tegninger«. I de smukke snit, som ingen idag formår at gøre efter, lykkes det xylografen at gengive selv de flygtigste pennestrøg i Lundbyes tegninger.

Flere af snittene var tidligere at finde i det illustrerede ugeblad »Ude og Hjemme«, hvor Xylograf Hendriksen tillige optrådte som forlægger. Det var et litterært magasin med bidrag fra tidens bedste forfattere og billedkunstnere.

Xylograf Hendriksen var, som det forstås, ikke kun en fremragende mester, men tillige på mange områder dybt engageret i sin tids hovedstrømninger. Erik Henningsen, som mange kender fra illustrationerne til »Peters Jul«, har præsteret en herlig tegning fra en aften i klubben »Bogstaveligheden«, hvor I. P. Jacobsen læser »Pesten i Bergamo« for en kreds af tidens mest markante personligheder.

Her indtager Xylograf Hendriksen en fremtrædende plads mellem den skarpt lyttende Georg Brandes og den altid joviale Sophus Schandorph.

Flere af denne kreds foruden mestre og svende var blandt underskriverne på en adresse, der stod at læse i Typograf-Tidende 24. februar 1888. Med dette Xylograf Hendriksen-initiativ opfordredes til dannelse af »en Forening for Boghaandværk til Støtte og Fremme for de ved Bogens Fremstilling samvirkende Fag«. Tillige opfordredes til at »arbejde hen til snarlig Oprettelse af Fagskoler for unge Sættere, Trykkere og Bogbindere«.

Før man var nået så langt var præsteret drøje hug i en løbende polemik om vor boghåndværks ringe stade, hvor det først og fremmest var Xylograf Hendriksen, der slog til: »... aldrig saa langt jeg husker er nogen grafisk Opgave hvortil et forstandigt Samarbejde var nødvendigt, blevet planlagt saaledes fra Begyndelsen af, at en hel og samlet Virkning var at vente«. Dette var en konstatering, som beklageligvis må gentages i de kommende generationers polemik om vore bøggers kvaliteter.

Trods alt må i vor tid konstateres et stort fremskridt siden Xylografens dage. Denne periode befandt sig ikke kun i Danmark på et grafisk nulpunkt. Overalt i Europa havde industrialismen in-

den for grafiske fag ført til en kvalitetsforringelse.

Først på et sent tidspunkt i sin karriere får Xylograf Hendriksen personlig berøring med dén bevægelse, der indledte kampen for bedre bogarbejde. Det sker i 1893 under besøg på Arts and Craft-udstillingen i London, hvor kunsthåndværkere af alle afskygninger præsenterer alternativer til det slette industriprodukt. Her havde pionéren i den grafiske kamp, William Morris, ladet opstille et arbejdende trykkeri. Det er typisk for Xylograf Hendriksen, at han i en anmeldelse af udstillingen bemærker Morris »ejendommelige Udstyrelse« i så eksklusiv en klasse, at kun bibliofile samlere har lejlighed til at eje værkerne. Modsat Morris ejer Xylograf Hendriksen troen på, at håndværkere med tiden lærer at mestre den nye teknik til fordel for den brede læserkreds.

Ved et konstituerende møde i Industriforeningen 26. februar 1888 dannes »Forening for Boghaandværk«, hvor Xylograf Hendriksen indleder sit 31-årige formandsskab. 5 år efter åbnes Fagskolen for Boghaandværk for fyrre allerede tilmeldte lærlinge.

Forening for Boghaandværk har siden sin oprettelse arbejdet på højnelse af bogens standard. Dette er sket gennem foredrag, værkstedsbesøg, udstillinger, udarbejdelse af publikationer og siden 1917 gennem udsendelse af »Aarbog for Bogvenner«, der siden under navnet »Bogvennen« i en lang årrække optrådte som en periodisk tidsskrift, for idag atter at være årbog.

Selvom Xylograf Hendriksen gik af som formand i 1919, holdt han dog livet igennem sine styrker til ilden og arbejdede til langt op i oldingeårene. Uddrag af et smukt brev til Edvard Brandes viser dette: »... De vil formodentlig antage at jeg gaar i Barndom, når De hører at jeg trods Blindhed og Døvhed sidder og reviderer min gamle Erindringsbog. Jævnligt tror jeg ogsaa selv jeg er halvtosset, men Driften – den forbistrede Drift – er endnu i mig og kræver ny Virksomhed...« Dette er skrevet i 1931 og giver ikke det fulde billede af hans arbejdsindsats. Året efter udkommer hans store værk »En Kunstnerkreds og Mennesker og Oplevelser« som han selv fuldender.

Xylograf Hendriksen dør den 13. januar 1938 i sit tooghalvfemsindtyvende år – et langt og aktivt liv, som forbinder den periode, som vor udstilling omfatter med en fjern fortid, hvor xylografsvenden Rasmus Frederik Hendriksen på valsen i London 1868 overværer Charles Dickens oplæsning af egne værker.

Fra Lundbyes år »på valsen«. Kunsten i Rom og Firenze var ham stort set ukendt. Kendskab til kunst gennem gode reproduktioner var endnu ikke mulig.

Efter få uger i Rom overvejer han dog, hvor hurtigt han kan vende hjem, uden at vække opsigt. »Campagnens okser stod ikke mål med kørerne på Vognserup mark«.

Stukket af F. Hendriksen.

